

LA ESQUELLA DE LA TORRATXA.

A BOCA TENCADA...

Vaja que 'n aquet temps es un gust ser periodista.

¡DIVUYT ANYS!

«No sabemos porque, hoy 28 de noviembre, nos encontramos de buen humor, como si entreviéramos que no han de ser eternas las desventuras de la patria; como si algo se nos apareciera en el horizonte, capaz de ser un remedio á aquellos males, una solución á tantas dificultades y problemas como la revolución ha planteado.»
(La Epoca. 28 de noviembre.)

Lo dia 28 de Novembre lo fill de la seva mare, lo vástago de la familia dígalí H, vá fer divuyt anys. Veus aquí explicada l'alegría de *La Epoca*, destinada á fer época, ja que es una cosa tant estranya com un alfonsí liberal y un carlí honrat, lo bon humor de un periódich tant serio.

Però ¡ja se vé! ¿Qui no s'alegra al pensar que 'l noy de las escrófulas ja te divuyt anys?.. ¡Divuyt anys! Ha pogut triuñar sobre 'l raquitisme hereditat dels vicis dels seus pares, y no triuñará també del raquitisme de la nació espanyola?

¡Divuyt anys! Alegréuvos espanyols! L'any que vé podréu contar ab un soldat mes en lo cupo de la reserva.... Però no 'us alegréu tant depressa, que no l'héu de veure pas entre las filás del exercit que avants que tot combat per l'honra y la vergonya de la patria, ja que may pot gastarne qui no 'n té.

Aquest noy que als 28 del mes passat vá fer divuyt anys, no espera sino que 'l seu cusí lo noy Terso, cansat de fè 'l ximplet per Navarra y las Vascongadas, l'hi deixi una miça de lloch, pera venir á honrar á Espanya, continuantne sas empresas.

Si: sas pretensions no poden menos d'acabar en punta: la bayoneta, 'l sabre, la llansa.. ¡veus aquí 'ls medis persuassius que 'ns prepara 'l tendre colegial de Viena! veus aquí lo que posa de bon humor, als que crehuen que no han de ser eternas las desventuras de la patria! (1)

Y no dihém aixó per dirho, no 'u dihém de primer antúvio: nos autorisa la rahó natural, y la convicció íntima de que es molt certa, aquella valenta estrofa de un poeta revolucionari de Setembre:

«Los reyes destronados á balazos
velverán á reynar;
mas los reyes echados á escobazos
no reynarán jamás.»

A cops d'escombra va sortir d'Espanya la dinastia borbónica y lo que d'una casa 's tréu ab l'escombra, vá á parar al femer.

La pols y las tranyinas vingan de la casa de un pobre jornalier, surtin dels suntuosos salons de la noblesa, son sempre trenyinas y pols, de las quals se'n encarrega 'l carro de las escobrias.

Los Borbons corromputs, ingrats y venjatiús no poden tornar á Espanya, sino 'l dia en que 'l poble espanyol siga mes corromput encare de lo que ells ne foren: y serne tant com ells ja es imposible.

No: may tornarán á Espanya ab lo bon grat dels espanyols. La llibertat que desitjem, aquesta llibertat que tanta sanch nos costa, podrá donarnos dias de desventura ¡vingan enhorabona!

Preferim aixó, al espectacle vergonyós de un trono degenerat, ofegantnos ab sas odiosas tiranías y envergonyintnos cada dia ab sas torpes liviandats. Preferim lluytar com are, sis anys seguits, sense trobar lo centro de gravetat en que 'l ordre y la llibertat s'agermanin y veure trossejadas nostras mes íntimas esperansas y destrossarnos mútuament en perpétua discordia y viure, ex fi, la vida de la lluyta y del afany, á morir vivint, baix la fécula dels destronats de Setembre.

Aixó d'are es un aprenentatje difícil: son las primeras caygudas del nen, que corra sens caminadors: la restauració borbónica fora 'l

(1) *Patria*, en lo sentit mes vulgar de la paraula: *Heixin panca*.

restabliment de una tutela sols comparable ab la paternitat de Saturno, que devorava als seus fills.

Si plé de desventuras y de desgracias, net está 'l poble del llot de la infamia, desde que unánime s'aixecá contra 'ls Borbons. Net está 'l poble, y no tornaré á embrutarse.

¡Comprenen are 'ls homes que 'l dia 28 de Novembre d'aquestany estavan de bon humor, perque havem dit que las pretensions del colegial de Viena acababan en punxa?

Aquest odi que s'exhala del cor de tots los espanyols honrats, odi que no poden amortiguar sas actuals desventuras, té de pesar forsovement sobre la familia H com un estigma de foch.

Y al contemplar desde son desterro la rebel·dia de una nació impenitent, que trenca ab títanica audacia 'l arbre secular de la tradició, mes que la concupiscencia y la luxuria de reynar, dehuen sentir la formigor de la venjansa.

¡Una venjansa borbónica! Ah! lo poble la present: concebirla no pot. La present, recordantse de Fernando VII donant als defensors de son trono, la forca com á premi mes elevat: la present perque encare viu Isabel II, la tendre noyeta salvada pels liberals del naufragi de una guerra civil mes sangrenta encare que 'l actual, que 'ls doná per paga la mort ó lo desterro: la present perque calcula que una rassa de llops no pot engendrar ovelles.

Si aquestos son no mes los fruyts de la ingratitud ¡qué serian los fruyts de la venjansa?

Estigan donchs de tot lo bon humor que vulgan los homes de la *Epoca*; pero llansin una mirada sobre 'l passat y ponderin los sentiments del poble espanyol, si desitjan torná á posarse sérios.

Y pensin que 'l vintivuyt de Novembre no té per l'immensa majoría de la nació mes que un significat.

Si en tal dia d'enguany lo fill de sa mare ha fet 18 anys, en tal dia del any que vé, si no 's mor avants, ne fará 19, y bon profit l'hi fassan.

ESQUELLOTS.

Los bisbes de Fransa ordenan rogativas públicas als seus rabadans espirituals, ab motiu de la próxima reunió de l'Asamblea.

Las rogativas públicas no tenen lloch, sino quan sobrevé sobre 'l país una d'aquellas calamitats generals mes espantosas.

Es, donchs, la primera vegada del mon qu'estich conforme ab l'opinió de un bisbe: sí, l'Asamblea de Versalles es una de las majors calamitats que pesan sobre la Fransa.

A Manila hi ha hagut terribles tremolors de terra.

A Filipinas solen anarhi 'ls empleats mes pèrdís, y tornarne 'ls mes opulents.

¡Qui sab, donchs, si aquets tremolors, reconeixen per causa 'l temor de una nova fornada d'empleats!

Son tant susceptibles aquellas islas!

Los carlins tractavan de sitiar á Morella. Però hi vá en Villacampa y 'ls dona una espolsada qu'encare bufan.

Els tractavan de posar siti á la plassa, y molts d'ells van lograrho, quedantse al siti.

¡Oh! 'ls carlins! ¡Quan s'empenyan en una cosa!

Un dels oficials carlistas presentats á Irun, al parlarli del estat dels seus, deya:

«Ja no podem mes, ja no tenim confiança en la causa de D. Carlos: los gefes nos venen ó 'ns fan traició: los generals nos abandonan ab lo rey al davant.

«Quan lo de Oyarzun ahont me trobava, lo rey va fugir *mes depressa que una llebra*.»

Tant depressa diréu nosaltres que hi há qui assegura que doblegaba tant la cama que fins vá clavarse una espuela á l'anca.

Ab lo cabecilla Gamundi hi vá un tal brigadier *Boch*.

En lo gran drama de la guerra civil actual poden los fets ser de tragedia: en quan als noms si que bèn bé son de *sainete*.

Tratati! tratati! D'ordre del comandant militar de aquesta plassa de Santistéban, en nom del rey se fa saber: que queda prohibit parlar de la *gran victoria* que han alcansat los reals exercits frente á la plassa d'Irun. Los contraventors d'aquesta ordre serán passats per las armas incontinent prévia sumaria executoria.

Aquet pregó es rigurosament histórich.

Los lectores:—Y vaja que 'ns diu l'*Esquilla* de aquestas manifestacions dels estudiants? ¿Son políticas? Y si 'n son ¿en quin sentit? ¿Son alfonsinas? ¿Son federals? ¿Van dirigidas exclusivament contra 'l últim decret que merma l'antigua llibertat d'ensenyansa? ¿Son una causa de desordre promoguda pels carlins? Veyám, espliquinse.

Senyors: dihém nosaltres: en boca tancada no hi entran moscas: *al buen callar, llaman Sanchó*, y cada paraula avuy dia pot costarnos un gratat de rals.

Aixís donchs, parlant dels estudiants, los hi dirém no mes, que ab llibertat ó sense llibertat d'ensenyansa, son molt mes felissos que nosaltres: ells poden fer *campana* sempre que volen, y nosaltres la tenim suspesa.

A CABRINETY.

SONET.

Com era inseparable de la gleva
l'esclau en sigles de fatal memoria,
així es inseparable de la gloria
¡oh Cabrinyet! la memoria téva.

Si 'l negarte una créu pensa que 't lleva
tal volta algú la heroica executoria,
protesta á presunció tant ilusoria
tot noble pit un monument t'eleva.

No s'irritin tas cendras veneradas
á l'agravi ab que avuy se't galardona:
mirá avants d'hont te venen los menypréus.

Tas proesas l'historia té grabadas,
la gratitud del poble es ta corona,
ton nom es immortal... ¿A qué las créus?...

TARAVILLA.

L'intrépit Despujol, un del gefes qu'en l'actual campanya té mes carácter d'héroic legendari: éll que á un valor estremat, reuneix una instrucció sólida y una educació fina y simpática: qu'es guerrero y artista á la vegada: que fins ha merescut que 'ls pobles carlins del districte ahont opera l'hi digan *lo Cabrera liberal*, acaba d'ensajar un nou método d'acabar ab los carlins.

A quaranta presoners que tenia en son poder....

¿Va fuserllarlos potser? dirán alguns carlins admiradors del sistema Savalls?

Donchs nó: vá regalarlos un' unsa d'or á cada un, de la seva butxaca.

Temém que si vá fentho aixís, tots los carlins se deixin amarrar.

A nosaltres, francament... ¿per qué negarho? Mes qu'aixó, moltíssim mes nos agradan cops, com lo de Villafranca del Cid.

A Olesa una partida de lladres deté lo tren que 'l dimecres venia de Madrid: resultat 14 mil duros fora de las butxacas dels pastjers y 60 reletjes de menos y altres 12 mil duros fora de las caixas de l'empresa.

Aquets lladres duyan boina.

L'altre dia va un senyor á un estanch: compra un gran número de sellos, fá tancar-se 'ls

dintre de una carpeta, que duya á la má. Al anar per pagarlos, s'escorcolla y diu que s' ha deixat lo porta-monedas á casa. Mentres vá á buscarlo deixa'l carpeta per penyora. Pasa un' hora, passen d'oras: l' estanqué per últim se decideix á obrir-lo. ¿Qué hi havia á dintre? una caricatura del Terso. Tot buscant lo porta-monedas lo socio havia verificat un sorprendent escamotsig.

De modo que per robar, boina: per estafar, caricatura del Terso; per fer mal al próxim qualsevol trasto de carlí: al temps que hem arriuat no hi ha mes remey.

Los carlins miravan d' apoderarse novament del Mont de Sant Marcial, que s'está fortificant pèl nostre compte.

Un sol batalló de *micalets* bastá per retxassa'ls ab la punta de la bayoneta.

Jo no sé, pobres carlins, aquets *micalets* los donan de tant en tant uns *miquels* tant grossos!...

CONSELLS.

Llegia 'l Terso 'l Quijote per apendre l' espanyol, com hó es lo libre y ell burro, tot seguit l' hi agafa son: encare los ulls no tanca ja etjega terribles ronchs, y encare los ronchs no etjega somnia de hó y millor.

Transformat en Sanxo Panxa, sentne 'l Quijote un rector dels que van á las partidas mes prim y lleig que un nyinyol, escolta com l' aconsella ab cabaleresch fervor, badantne dos pams de boca, dos pams de boca ó de forn.
«Escolla don Carlos Panxa, lo que vaig á dirte jo: en la conquista que intentas véshi sempre ab peus de plom, que avants que al cap, en los péus tenir lo plom es millor.

» Rev que 'l fallan no fá basa: per fallá 'l basta un trumfot: per fallarte á tú D. Carlos, qualsevol soldat es hó.

» Espasas are son trumfos passa, si no tens bon joch, que mes val perdre alguns tantos que no rébre'n pochis ni molts.

» Tip estich de jugá al solo y no he olvidat un sol jorn: si al solo quieres jugar de passar, no t' cansis, no.

» Val molt mes que t' digan timit, que no pas que t' digan mort: no valdrian tas absoltas lo que are ab tú guanyem tots.

» No es que l' isla Barataria tingas de deixar per xó: per tot ardeu se vá á Roma, y home previngut val dos.

» Entretente are com are ab honestas diversions: als téus enemichs fusella qu' es espectable molt hó, sigas de totas las donas dels qui t' defensen, espós, fesne dels convents serrallos fesne serrallos devots y fes que Senyor te digan *las esposas del Senyor*.

Menja sempre á dugas barras llus y bé y bou y turrans, y pensant que 'l mon conquista qui no t' vergonya al mon, regalat com un tocino, esperar lo dia pots en que 'ls que avuy te combaten de vellesa s' hajan mort.

» Oh Carlitos Panxa, á l' era no hi vajas sino vols pòis: fuig sempre de las batallas, no vulgas fruyta ab pinyol: si ab un dia no s' triuñfa pot ferse ab un sigle ó dos: lo gran qué es viure de *gorra* quan de *corona* no s' pot.

» Aixó t' diu un qu' es teólech teólech y filosofh, sabi en gramática parda

y trabucaire famós, que sab béure vi ab lo calse com ayguardent ab lo bót, y 'l céu conquistar desitja cansat de coneixe 'l mon.»

En aixó 'l Terso s' desperta fá un badall, després de un ronch, s'estira, y 'l cap gratantse, s' ajéu del altre cantó.

P. K.

SANS.

¿Quin es lo sant mes bó per un quadro?—Sant March.

¿Y 'l Sant mes bolero?—Sant Pasqual Baylon.

¿Y 'l Sant de menos societat?—Sant Silvestre.

¿Y 'l Sant que may será 'l primer en lo cel?—Sant Segon.

¿Y 'l Sant patró dels *catalanistes* qu' escriuen ab *es*?—Sant Hermetes.

¿Y 'l Sant mes carlí?—Sant Llop.

¿Y 'l Sant que s' menja als altres sants?—Sant Joseph de Cala-sants.

¿Y 'l Sant mes barato?—Sant Pere Regalat.

Dugas beatas:

—Ay, ay! Senyora Encarnació ¿d' hont surt are ab lo vestit tot plé de frares?

—Ay ¡alabat siga Deu! potser sí que per un miracle del Senyor, tinch sota del vestit tota una comunitat religiosa.

—Nó, nó, Senyora Encarnació, parlo de que 'l porta plé d' arrugas.

FABULETA.

De la *Ratera* 'l *Guervo* un dematí per no saber que fer vá tallá un pí; y en *Nas-ratat* per no saber que fé devorá ab llana y tot un pobre 'bé.

Després d' aixó, estimats lectors diréu:—De *bestia senyalada* *lliure 'ns Déu*.

E. X.

Lo Shah de Persia ha publicat un llibre, es-plicant lo seu viatge per Europa.

Es un escrit es tant manso y conté unas observacions tant infantils, que 'l mes trist xicotet dels que venen mistos pèl carrer, seria bó per Shah de Persia.

Vaji una mostra del llibre. Parlant de l' Exposició de Albert-Hall, en Lóndres, diu:

«Vaig veure un quadro d' un burro y vaig preguntar:—Quan val?

Llegí lo préu lo director y digné:—Cent lliuras esterlinas.—Aixó equival á 250 tomans de Persia.

Jo vaig dir:—Lo préu de un burro viu es ab prou travalls de cinch lliuras ¿cóm es donchs que es tant car un burro pintat?

Respongué 'l director:—Perque no costa res de mantenir, y no menja palla ni civada.

Y jo vaig dir:—Si no costa res de mantenir, en cambi tampoch serveix pera treballar, ni muntar. Y varem riure d' alló més.»

Lo Shah no parla en lo llibre de quan val un rey pintat y un rey de debó.

Ocupantse de la dona del Emperador de Russia y de son viatge á Inglaterra, ahont hi ha estat sempre costipada, diu un periódich:

«La Czrina es una planta delicada que sols en estufa pot passar l' hivern.

De modo que tots los reys son aixís, poch mes ó menos.

Una petita diferencia hi ha no obstant, y es que mentres uns viuen en *estufa*, 'ls altres viuen en un *estufat* continuu.

Tot es questió de *llenya*.

Un párrafo instructiu, extret de una correspondencia de Paris que publica 'l Brusi.

Se tracta del efecte que produhiren entre 'ls monárquichs, las eleccions municipals guanyadas en Fransa, en sa gran majória pèls republicans.

«Lo govern, diu, no está menos impresionat que 'ls conservadors. S' asegura que 'l Mariscal Mac-Mahon després de retxassar l' idea de un cop d' Estat, está are disposat á emplear la forsa pera lliurnos dels perills que 'ns amenasan. Lo gefe d' Estat y sos ministres desitjan avants que tot evitarne á Fransa la vergonya y la desgracia de ser gobernada pèl partit radical.

«No s' estranyin donchs, si lo mateix que vint anys endarrera, l' exércit nos desembrassa en bréu dels radicals.»

Y ¡viva 'l partit coservador! Y ¡viva la legalitat!

Definitivament los ciutadans que plens de respecte y segurs de l' apoyo que tenen en l' opinió pública, van á las urnas á fer triunfar sas ideas, son uns demagogos de la pitjor especie. Los conservadors, no: ells son los homes sensats: ells sense more escándol saben ferir per l' espatlla, quan convé.

Lo cabecilla Lozano en lloch de sufrir garrot, será passat per las armas.

Vaja; aixís al menos, ja es un consól.

Lo dia 28 de Novembre, quan los alfonsins mes respectables Madrid se llevavan plens d' alegria pensant que 'l noy de las escrófulas cumplia aquell dia 18 anys, se trobaren ab que 'l carté 'ls havia dut un plech.

Era hermós, perfumat, contenia 'l franqueig corresponent, y estaba escrit l' adrés ab una magnífica lletra inglesa.

—Alguna bona noticia, exclamaren mes de quatre d' ells: no res, cosas del dia d' avuy, digueren rompent lo sobre ab lo somris als llabis.

¿Q'ré contenia?

Aquet terrible *Manel Thecel Phares*, semblant al del banquet de Baltazar, que apareix tot sovint per las cantonadas de Madrid: aquell lema que fou lo primer crit de la Revolució de Setembre: l' inolvidable.

«*Cayó para siempre la raza espúrea de los Borbones.*»

—*Mistuis*, senyor, *mistuis*.

—A veure, noy, dóm una capsa.

—Tinga.

—Jesús! ¡quina cosa mes xica!

—Oh! son de las d' are.... son de las de guerra.

¡Ay! Ja tenen rahó los que dihuen que aquí á Espanya la política tot ho *empetitiza*.

La policia de Bayona ha detingut dos wagons carregats de *morrals* pera 'ls carlistas. Y luego dirán que se 'ls injuria si se 'ls tracta d' animals.

Morrals cantan!

Los inglesos y 'ls austriachs se dedican á fer exploracions al objecte de descubrir lo Polo.

Si no hi han pensat encare, los recomaném als valents voluntaris de Morella que la passada semana van descubrirlo en una masía situada per aquells voltants.

Y que la presa del cabecilla Polo, ha sigut de un efecte *glacial* pera 'ls carcondas.

CANTARELLAS.

Diuen qu' ets pochis asseada y es perque t' tenen enveja, vés com diantre pots ser bruta quan te dius Maria-neta?

Te'n canto desde 'l terrat y al cantar no crido gayre: si vols saberne 'l motiu, puja aquí y veurás ton pare.

L' amor es un vel de llana (género hó per l' hivern) que tapa 'ls ulls, las orellas y arriba fins al clatell.

BREU.

